

ไทลื้อ : วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

Tai Lue : lifestyle and cultural identity

ดร.มิ่งกมล หงษ์awangค์

Dr.Mingkamon Hongsawong

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร

สาขาวิชาการแพทย์แผนไทย

Rajamangala University of Technology Esan Sakon-nakorn

บทคัดย่อ

บทความ ไทลื้อ : วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องราว วิถีชีวิตตลอดจนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทลื้อ เมื่อครั้งอาศัยอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทยหรือสิบสองปันนา มลฑลยูนนาน ประเทศจีน ประกอบอาชีพทางการเกษตรและทอผ้า นิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ตามที่ราบลุ่มแม่น้ำของเมืองเชียงรุ่ง ซึ่งเป็นเมืองหลวงของแคว้นสิบสองปันนาในขณะนั้น คนไทลื้อมีภาษาพูดและตัวอักษรเขียนเป็นของตนเองมานาน โดยภาษาไทลื้อนั้นจัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลไท (ไต) และมีบางคำที่คล้ายภาษาเหนือ มีการดำรงชีวิตที่ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา จึงมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา มากมาย ส่วนอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมที่ชัดเจนคือการแต่งกาย โดยตัวเสื้อมีลักษณะเป็นเสื้อผ่าอก เอวลอย แขนยาว สวมใส่กับผ้าซิ่นหรือกางเกง ตัดเย็บจากผ้าชนิดต่างๆ มีผ้าโพกหัวทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ชาวไทลื้อมีความเชื่อด้านพิธีกรรมจึงพบว่ามีการนับถือผีที่หลากหลาย ทั้งผีเจ้าเมือง ผีบ้านผีเรือน เป็นต้น

คำสำคัญ ไทลื้อ, อัตลักษณ์, วิถีชีวิต

Abstract

Tai Lue of article : lifestyle and cultural identity. A presentation about Way of life and cultural identity of the Tai Lue at the living Sipsongchutai or Xishuangbanna in Yunnan, China. Occupations in agriculture and weaving. Most populated river basin in the city of Jinghong. It is the capital of the Xishuangbanna region at that time. Tai Lue has spoken and written their own letters long. By Lue is classified under the Tai (Tai) and similar words have some and the like are some of the northern dialects. There are adhering to life in Buddhism. It has traditionally been associated with many religions. The cultural identity is obvious, The shirt is a long sleeved shirt, ripped chest, high waist worn with a sarong or pants. Sewn from other types of fabric A turban, both women and men. Lue is believed the rites was found to be variety of respect ghost. The ghost ruler, ghost house spirits, etc.

Keyword Tai Lue, Identity, lifestyle

ไถลื้อ หมายถึง คนเชื้อสายไทยที่อาศัยอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทยหรือสิบสองปันนามลฑล ยูนนาน ประเทศจีน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรและทอผ้า นิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ตามทีราบลุ่มแม่น้ำของเมืองเชียงรุ่ง ซึ่งเป็นเมืองหลวงของแคว้นสิบสองปันนา แม้พื้นเพของคนไถลื้อจะอยู่ในแคว้นสิบสองปันนาตอนใต้ของประเทศจีนแต่คนไถลื้อก็โยกย้ายถิ่นฐานบ้าง อพยพบ้าง ถูกกวาดต้อนยามสงครามบ้าง ดังนั้นจึงพบกลุ่มคนไถลื้ออาศัยอยู่ในรัฐฉานของประเทศพม่าด้วย ส่วนในประเทศไทยมีชาวไถลื้อเข้ามาอาศัยอยู่เมื่อประมาณ 300 ปีมาแล้ว (มูลนิธิกระจกเงา, 2551 : ออนไลน์) ปัจจุบันอาศัยอยู่ในจังหวัด เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน

ภาพที่ 1 ชาวไถลื้อในสิบสองปันนา

กลุ่มคนไถลื้อในตลาดยามเช้า นั่งขายอาหารพื้นเมืองสาหร่ายน้ำจืด

ไถลื้อในสิบสองปันนา

สิบสองปันนา เป็นดินแดนของชาวไทลื้อ ที่มีความเป็นปึกแผ่นยาวนานหลายร้อยปี ตั้งแต่เมื่อครั้งชาวไทลื้อนับถือขุนเจือง เป็นปฐมกษัตริย์ของอาณาจักรเชียงรุ่ง และมีพระเจ้าแผ่นดินปกครองถึง 45 พระองค์ โดยในประวัติศาสตร์กล่าวว่า ไทลื้อเคยถูกรุกรานและอยู่ภายใต้การปกครองของจีนบ้าง พม่าบ้าง เชียงใหม่บ้าง แต่ก็ดำรงความเป็นอาณาจักรอยู่ได้จนกระทั่งเมื่อจีนตกอยู่ภายใต้การปกครองระบบคอมมิวนิสต์ ตำแหน่งเจ้าหอคำหรือพระเจ้าแผ่นดินของเชียงรุ่งก็สิ้นสภาพลง เวียงผาคราง ซึ่งเป็นวังของพระเจ้าแผ่นดินจึงถูกทำลายลง กลายเป็นที่สวนยางในปัจจุบัน แต่สิ่งที่ยังคงแสดงควมมีอารยธรรมสูงส่งของไทลื้อ คือ หอคำหรือพระราชวังของเจ้าหม่อมคำลื้อ เจ้าเมืองเชียงรุ่งองค์สุดท้ายที่พำนักอยู่ ณ เวียงผาคราง ซึ่งตั้งอยู่บนเนินเขาห่างจากฝั่งโขงราว 4 กิโลเมตร ไปทางทิศใต้ของเชียงรุ่ง และเป็นจุดที่แม่น้ำฮอดไหลมาบรรจบกับแม่น้ำโขง ต่อมาหอคำจึงถูกทำลายลงเมื่อครั้งจีนได้ปฏิวัติวัฒนธรรมและในปัจจุบันจึงได้เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในที่สุด (วิกิพีเดีย, 2551: ออนไลน์)

ภาพที่ 2 แสดงภาพวิถีชีวิตและสภาพบ้านเมืองชาวไทลื้อในสิบสองปันนา
ปัจจุบันอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรม

ภาษาถือเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของไทยลื้อ เพราะคนไทยลื้อมีภาษาพูด และตัวอักษรเขียนใช้เองมานาน โดยภาษาไทยลื้อนั้นจัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลไท (ไต) และมีบางคำที่คล้ายภาษาเหนือ จึงอาจเป็นไปได้ที่ภาษาเหนือน่าจะมีรากมาจากภาษาไทยลื้อ จึงไม่น่าแปลกใจที่คนอุ้มคำเมืองได้ มักจะสามารถพูดคุยสื่อสาร กับชาวไทยลื้อในแคว้นสิบสองปันนาได้เข้าใจ นอกจากนี้ในส่วนของวรรณคดี ยังกล่าวถึงวรรณคดีที่เขียนลงในใบลานเอาไว้เทศน์ในงานบุญต่างๆ ซึ่งมีทั้ง ทศชาติดก และนิทานพื้นบ้านที่นำมาแต่งในรูปชาติดก เช่น จำปาสีตัน แต่งอ่อน เป็นต้น

ชาวไทยลื้อ ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา มีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา มากมาย เช่น ประเพณีตานก๋วยสลาก (สลากภัตต์) ประเพณีสงกรานต์ และ ประเพณีขึ้นธาตุ ส่วนสถาปัตยกรรมแบบไทยลื้อก็ยังได้รับยกย่องว่างดงามมาก อีกด้วย โดยมีเอกลักษณ์ที่หลังคาโบสถ์หรือวิหารจะทำเป็นสองชั้น หลังคาชั้นล่าง ยาวคลุมตัวอาคาร มุมชายคาประดับด้วยไม้แกะสลักรูปสัตว์ป่าหิมพานต์

ภาพที่ 3 วัดไทยลื้อในสิบสองปันนา

รูปแบบยอดหลังคาอาคาร โบสถ์ วิหาร มักทำเป็นชั้นลดหลั่นกันสวยงาม

วิถีชีวิตและความเป็นอยู่หลายๆ อย่างของชาวไทลื้อ ถือเป็นลักษณะที่มีเอกลักษณ์ในตัวเอง โดยเฉพาะบ้านเรือน ที่หากเป็นบ้านไทลื้อดั้งเดิมก็จะเป็นบ้านใต้ถุนสูง หลังคาสูง มุงด้วยหญ้าคา ฝาบ้านทำด้วยไม้ไผ่ขัดแตะะ มี “ปุมปุก” หรือชั้นยกระดับก่อนบันไดขึ้นแรก ใช้เป็นที่วางรองเท้า หรือเป็นบ้านไม้หลังคา มุงด้วยแป้นเกล็ด

ภาพที่ 4 ลักษณะบ้านของชาวไทยลื้อที่สิบสองปันนา

อัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมการแต่งกาย

การแต่งกายชุดไทลื้อ แสดงถึงเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อ โดยตัวเสื้อมีลักษณะเป็นเสื้อผ่าอก ป้ายเฉียงด้านหน้า เอวลอย แขนยาว สวมใส่กับผ้าซิ่นหรือกางเกง และมีผ้าโพกหัวทั้งผู้หญิงและผู้ชาย เครื่องแต่งกายของชาวไทลื้อแสดงความโดดเด่นไม่เหมือนใคร โดยผู้ชายจะสวมเสื้อแขนยาว แล้วสวมทับด้วยเสื้อกึ่งที่ปกคลุมตายสวยงาม ส่วนผู้หญิงจะสวมเสื้อแขนยาวที่เรียกว่า “เสื้อปัก” และนุ่งซิ่น ทั้งชายและหญิงจะมีผ้าโพกศีรษะ

ชุดไทลื้อสำหรับผู้หญิง ตัวเสื้อตัดรัดรูปป้ายเฉียงด้านหน้า เอวลอย แขนยาว บริเวณسابเสื้อขลิบด้วยแถบผ้าสี ประดับตกแต่งด้วยผ้าหรือกระดุม ใช้สวมกับผ้าซิ่น ส่วนชุดไทลื้อสำหรับผู้ชาย ตัวเสื้อหลวมป้ายเฉียงด้านหน้า คอตั้งหรือคอกลม เอวลอย แขนยาว บริเวณسابเสื้อขลิบด้วยแถบผ้าสี มีผ้าผูกติดหรือใช้กระดุม ใช้สวมกับกางเกงเป้าลึกที่ใช้ผ้าเป็นสายรัดรอบเอว บริเวณปลายขา กางเกงขลิบด้วยแถบผ้าสี

ภาพที่ 5 การแต่งกายไทยลื้อ
รูปแบบของชุดไทลื้อ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ชุดไทลื้อสตรี และชุดไทลื้อบุรุษ

อัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมอาหารไทลื้อ

อาหารของไทลื้อคล้ายกับอาหารของทางภาคเหนือของไทย เช่น น้ำพริกปู ถั่วเน่า รอด่วน จีนซ่า (ลาบ) แกงอ่อม ส้มหนัง แกงหน่อไม้ หลามบอน ฯลฯ ส่วนอาหารที่มักพบเห็นอยู่ในทุกพื้นที่ของชาวไทลื้อคือ สหาร่ายน้ำจืด เป็นพืชที่มีลักษณะสีเขียวโดยชาวไทลื้อจะลงไปเก็บสหาร่ายน้ำจืดมาจากแม่น้ำ ลำคลองต่างๆ นำมาตากให้แห้งทำเป็นแผ่นเพื่อจะได้เก็บไว้ได้นาน และเมื่อจะนำมาปรุงเป็นอาหารก็จะนำมาคั่วในกระทะก่อนจึงนำมาบดและปรุงรสอีกครั้ง อาหารดังกล่าวมีให้เห็นและวางขายอยู่ทุกแห่งตามแหล่งท่องเที่ยวของไทลื้อทั่วไป

ภาพที่ 6 การเก็บสหาร่ายน้ำจืดของชาวบ้าน

ภาพที่ 7 การปรุงอาหารของชาวไทลื้อ อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

อัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรม ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อ และประเพณี พื้นบ้าน

ชาวไทลื้อนับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาท ประยุกต์เข้ากับวัฒนธรรมชาวไทลื้อ เช่น การนับถือผี ข้อห้ามสำหรับแขก หรือบุคคลที่ไม่ได้นับถือบรรพบุรุษเดียวกันคือ ห้ามบุคคลที่นับถือผีต่างกันหรือแขกที่มาเยี่ยมเข้าไปห้องนอนของเจ้าบ้านโดยเด็ดขาด เพราะห้องนอนจะเป็นที่สถิตของผีครูและผีเรือน

ผีเจ้าเมือง ที่ทำหน้าที่ดูแลปกป้องรักษาบ้าน เมือง โดยหากมีเหตุการณ์ไม่ปกติ ต้องบวงสรวงด้วยวัว ควาย หมู เป็ด ไก่ ข้อห้ามคือ ห้ามผู้หญิงเข้าเขตบวงสรวง นี้โดยเด็ดขาด

ผีเรือน ซึ่งมีทั้งผีเรือนฝ่ายพ่อ และฝ่ายแม่ การสืบผีนั้นผู้หญิงจะทำหน้าที่สืบผีเรือน คือต้องทำหน้าที่ต่อกับผีเช่นไหว้ไม่ให้ขาด การบวงสรวงผีเรือนจะกระทำหลังจากบวงสรวงผีเจ้าเมือง การบวงสรวงจะบวงสรวงด้วยไก่สีดำ และไข่ไก่ ฝ่าย เทียนเหลือง หรือขี้ผึ้ง ผู้หญิงจะเป็นคนกระทำ

ผีเตาไฟ และผีหม้อนึ่ง มีหน้าที่ดูแลรักษาบ้านเรือนไม่ให้เกิดไฟไหม้ และอาหารเป็นพิษ อันจะทำให้เกิดโรคร้ายต่างๆ นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ตรวจตราว่าเกิดสิ่งร้ายอันใดขึ้นกับบุคคลในครอบครัวและผู้อื่น กล่าวคือ เมื่อมีคนไม่สบายในบ้านเรือน เจ้าจ้ำจะทำพิธีหาสาเหตุโดยเสี่ยงทายจากหม้อนึ่ง

การทรงผีหม้อนึ่ง ผู้ทำหน้าที่ต้องเป็นผู้หญิงเท่านั้นและจะต้องสืบทางสายเลือด เมื่อมีการทรงนั้นจะนำน้ำเต้าและไหข้าวมาผูกกับไม้คานให้เป็นรูปคนเขียนหูเขียนตา จมูก ใส่เสื้อผ้า แล้วนำข้าวสารใส่กระด้ง

ผีกะผีฟ้า คือผีไม่มีญาติ หรือสิ่งภเวสีต่างๆ ที่คอยมารังควานทำร้ายชาวบ้าน เมื่อเจ็บป่วยหมอลงจะทำพิธีเสี่ยงทายและจะให้นำของไปเช่นไหว้ ตามที่ผลเสี่ยงทายออกมา

ผีครู คือผีครูบาอาจารย์ ซึ่งมีหน้าที่ปกป้องรักษาศิษย์ ผู้เรียนคาถาเวทมนตร์ต่าง ๆ

ระบบความเชื่อและศาสนาดั้งเดิมของชาวไทลื้อ มีพิธีไหว้ผีเรือน ผีตระกูล พิธีบูชาย่าขวัญข้าว มีพิธีไหว้ใจบ้าน-ใจเมือง พิธีบวงสรวงเสื่อบ้าน เสื่อเมือง พิธีบายศรีสู่ขวัญ พิธีสืบชะตา ซึ่งความเชื่อเรื่องผีก็ยังคงสืบทอดต่อมา แม้เมื่อรับพุทธศาสนาแล้ว ชาวไทลื้อนับถือพุทธศาสนาแล้ว ชาวไทลื้อนับถือ พุทธศาสนาเถรวาท ทำให้มีวัฒนธรรมที่เนื่องด้วยพุทธศาสนาตามมา เช่น สถาปัตยกรรม วัดวาอาราม วรรณกรรม ซาดก คัมภีร์ไบเบิลาน วัดเป็นศูนย์กลางของ ชุมชนและเป็นแหล่งสะสมวรรณกรรมมากมายหลายร้อยเรื่องและมีวรรณกรรม ร่วมกับทางล้านนาจำนวนมาก เช่น ลังกาสิบโท โบระวง จำปาสี่ต้น หุงผาคำ (หุงส์ผาทองคำ) เจ้าสุธน เป็นต้น (ลมูล จันท์น้หอม, 2536 : 73)

ภาพที่ 8 พิธีสืบชะตา ชาวไทลื้อมีความเชื่อว่า หากเดินเข้าไปในสายสิญจน์จะเกิดสิริมงคลด้านการสืบต่ออายุ

อัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ

เมื่อพิจารณาสภาพบ้านเรือนของชาวไทลื้อจากสองข้างทางเข้าสู่เมืองหล้า เช่น บริเวณหมู่บ้านไทลื้อหลายแห่ง แต่ละหมู่บ้านปลูกเรือนอยู่ตามไหล่ทางสลับกับพื้นที่ทำนา ทำไร่ และสวนยางพาราซึ่งปลูกบนไหล่เขาเป็นลักษณะขั้นบันได ทุกพื้นที่ในเมืองหล้าถูกใช้ประโยชน์ทางด้านเกษตรกรรมทั้งสิ้น ป่าไม้ที่ดีที่สุดของประเทศก็อยู่ที่เมืองหล้า อีกทั้งมีสัตว์ป่ามากมายพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของเมืองหล้า คือ ใบชา ยางพารา และอุตสาหกรรมผลไม้กระป๋อง ชาวไทลื้อไม่ชอบความรุนแรง รักสงบ รักความสะอาด เรียบร้อย รักสวยรักงาม จิตใจเยือกเย็นสุขุม ซื่อสัตย์ สุจริต มุ่งมั่น ขยันอดทน มีความหมั่นเพียร อ่อนน้อม ถ่อมตน อ่อนหวาน เคารพนับถือพ่อแม่ ผู้มีอาวุโส ปู่ย่า ตายาย บรรพบุรุษ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้สามารถแสดงจุดเด่นที่เป็นความภาคภูมิใจของชาวไทลื้อได้เป็นอย่างดี สรุปได้ดังนี้

1. ความรักหมั่นคุณ และรักชาติกำเนิดมีเอกลักษณ์ทางภาษา การแต่งกายเป็นของตนเอง
2. มีความรักสงบ รู้รักสามัคคี มีเมตตา ซื่อสัตย์
3. มีความสันโดษ มกน้อย
4. มีความเพียร มุ่งมั่น ขยัน อดทน มุมนานะ
5. ยึดมั่นใน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีพื้นบ้านในอดีต

ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน ประกอบด้วย ผ้าทอ เครื่องจักสาน เครื่องเงิน เครื่องทอง ดีเหล็ก ดีมีด ทำเคียว ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ บั่นหม้อ ฯลฯ แต่ที่เด่นชัดที่สุดคือ การทอผ้า โดยได้ถนุบ้านที่ยกพื้นสูงมักจะพบเห็นสตรีนั่งทอผ้าอยู่เกือบทุกหลังคาเรือน

ภาพที่ 9 การทอผ้า อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ประเทศไทย

ชาวไทลื้อในประเทศไทย มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่แคว้นสิบสองปันนามณฑลยูนนาน ทางตอนใต้ของสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่ด้วยเหตุผลทางการเมืองการปกครองที่ได้มีการกวาดต้อนผู้คนชาวไทลื้อลงมาทางใต้ โดยเฉพาะในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เมื่อไทยต้องทำศึกเพื่อขับไล่พม่าออกจากล้านนา และยึดเมืองเชียงแสนของพม่าได้ จากนั้นกองทัพของเจ้านายฝ่ายเหนือ โดยการนำของเจ้ากาวิละ เจ้าเมืองเชียงใหม่ในขณะนั้นได้ยกทัพขึ้นไปตีเมืองสิบสองปันนา จึงได้ถือโอกาสอพยพผู้คนลงมาด้วย ในขณะเดียวกันในช่วงวัฒนธรรม “เก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมือง” โดยเจ้าสุมนทวาราช ผู้ครองนครน่าน เมื่อ พ.ศ. 2354 ได้กวาดต้อนชาวไทลื้อมาทั้งระบบ คือ เจ้านาย บ่าวไพร่ ซึ่งเจ้านายขณะนั้นคือ เจ้าหลวงอนุภาพ (เป็นหลานเจ้าเมืองหล้า) ต่อมาได้รับการแต่งตั้งจากเจ้าเมืองน่านให้ดูแลการทำนา ทำฝาย บริเวณเมืองไชยพรม (ตำบลป่าคา ศรีภูมิ ตาลชุม) มีการสร้างฝายและทำนาส่งข้าวไปยังเมืองน่านพื้นที่ดังกล่าวจึงเป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทลื้อมาจนถึงปัจจุบัน (วิกิพีเดีย, 2551 : ออนไลน์)

ในประเทศไทยมีไหล้อกระจายตัวแถบทางภาคเหนือตอนบน ดังนี้

1. จังหวัดเชียงราย อำเภอแม่สาย แม่จัน เชียงแสน เชียงของ เวียงแก่น แม่สรวย เวียงป่าเป้า แม่ฟ้าหลวง เทิง พาน
2. จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอสะเมิง ดอยสะเก็ด วังเหนือ แม่อาาย
3. จังหวัดลำพูน อำเภอบ้านธิ ป่าซาง บ้านโฮ้ง ลี้
4. จังหวัดลำปาง อำเภอแม่ทะ เมือง
5. จังหวัดพะเยา อำเภอเชียงคำ เชียงม่วน จุน ปง
6. จังหวัดน่าน อำเภอปัว สองแคว ทุ่งช้าง
7. จังหวัดแพร่

จากที่กล่าวมาข้างต้น พบว่าในจังหวัดน่าน คือ อำเภอท่าวังผาและอำเภอปัว เป็นพื้นที่ที่มีชาวไหล้ออาศัยอยู่มากที่สุด โดยเฉพาะอำเภอปัว พบชาวไหล้อ 7 หมู่บ้าน ประกอบด้วย ตำบลศิลาเพชรเป็นชาวไหล้อที่อพยพมาจากเมืองยอง คือ บ้านป่าตอง บ้านดอนไชย บ้านนาคำ บ้านดอนแก้ว บ้านเกิด บ้านหัวน้ำ บ้านตีนตก ฯลฯ (วิกิพีเดีย, 2551 : ออนไลน์) และนอกจากนี้ตามหมู่บ้านต่างๆ ในอำเภอป้วยังพบกลุ่มไหล้อที่อพยพมาจากเมืองเชียงลาบ ซึ่งเป็นเมืองเก่าแก่ของชาวไหล้อ ส่วนที่อำเภอท่าวังผาพบชาวไหล้อ 5 ตำบล คือ ตำบลศรีภูมิ ตำบลป่าคา ตำบลยม ตำบลจอมพระ ตำบลถ่อนสอง ซึ่งเป็นไหล้อที่อพยพมาจากเมืองหล้าและเมืองเชียงลาบ

ในการเก็บข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับชาวไหล้อในครั้งนี้ ได้ศึกษาชาวไหล้อในจังหวัดน่านเป็นหลัก โดยเฉพาะใน 3 อำเภอ คือที่อำเภอปัว อำเภอท่าวังผา และอำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้กันและยังมีชาวไหล้ออาศัยอยู่มากที่สุด ในขณะเดียวกันยังคงมีการสานต่อวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวไหล้อให้เห็นอยู่ทั้งจากการดำรงชีวิตปัจจุบันและการจัดการสู่สังคมภายนอก

อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน เป็นพื้นที่แห่งแรกที่ผู้ศึกษาได้เข้าไปสำรวจ โดยพบว่าสภาพภูมิประเทศมีลักษณะเป็น “วัง” อุดมไปด้วยปลานานาชนิดและตลอดสองฝั่งแม่น้ำเป็นเส้นทางขนส่งพืชผักและของป่าต่างๆ ตลอดเส้นทางที่ผ่านหมู่บ้านต่างๆ พบบ้านเรือนชาวไทลื้อกระจายอยู่ทั่วไปในรูปแบบของบ้านเรือนที่มีรูปทรงของวัฒนธรรมใหม่แล้ว คือเป็นบ้านที่ก่อสร้างแบบครึ่งปูนครึ่งไม้

จากการสัมภาษณ์ลูกบุญ ยากับ (20 ธันวาคม 2551) ผู้สูงอายุที่ดูแลวัดหนองบัว ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสภาพบ้านเรือนความเป็นอยู่ และสภาพการแต่งกายว่า ในปัจจุบันชาวไทลื้อที่อำเภอท่าวังผาได้รับอิทธิพลจากการดูโทรทัศน์ ที่นำค่านิยมในการบริโภควัฒนธรรมใหม่มาสู่ชุมชน โดยเฉพาะหนุ่มสาวสมัยใหม่มักจะแต่งตัวเลียนแบบผู้คนในโทรทัศน์ และเห็นชอบกับค่านิยมใหม่ๆ ที่นำเสนอผ่านสื่อต่างๆ อยู่เสมอ ในขณะที่สภาพบ้านเรือนแบบดั้งเดิมที่เป็นเรือนไม้ใต้ถุนสูง มีครัวไฟบนบ้าน ใต้ถุนเลี้ยงสัตว์ก็จะเปลี่ยนเป็นแบบสมัยปัจจุบันมากขึ้น แต่ก็ยังคงพบเห็นลักษณะของบ้านเรือนที่เป็นไทลื้อเดิมอยู่บ้างเฉพาะคนที่ไม่มีเงินในการสร้างบ้านใหม่เท่านั้น

ภาพที่ 10 เปรียบเทียบบ้านเรือนไทลื้อแบบเดิมและแบบใหม่

ส่วนสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนา พบว่าวัดหนองบัวเป็นวัดเก่าแก่ของหมู่บ้าน สร้างในสมัยรัชกาลที่ 4 ภายในโบสถ์มีภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องปัญญาสชาดก เขียนโดย ทิดบัวผัน ซึ่งน่าจะเป็นคนเดียวกับที่เขียนจิตรกรรมวัดภูมินทร์ ในอำเภอเมือง จังหวัดน่าน เนื่องจากรูปแบบจิตรกรรมมีลักษณะคล้ายกัน โดยภายในภาพจิตรกรรมดังกล่าวได้สอดแทรกเรื่องราวและเหตุการณ์ที่เชื่อมโยงกับสมัยนั้นได้อย่างชัดเจน เช่น ภาพเรือกลไฟ ดาบปลายปืน ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้เข้ามายังประเทศไทยในช่วงสมัยรัชกาลที่ 4 (วิกิพีเดีย, 2551 : ออนไลน์) นอกจากนี้ยังพบกลุ่มสตรีที่สวมใส่ผ้าถุงลายตีนจก ที่สวยงามและมีคุณค่าที่แสดงถึงภูมิปัญญาได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 11 สถาปัตยกรรมไทลื้อวัดหนองบัว

ภาพที่ 12 กลุ่มสตรีที่สวมใส่ผ้าถุงลายตีนจก ในภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดหนองบัว

นอกจากนี้ยังพบสถาปัตยกรรมเอกลักษณ์ไทลื้อที่จัดวางงดงาม ในอำเภอ
บัว คือ วัดต้นแหลง มีลักษณะเป็นอาคารโถงก่ออิฐถือปูน โครงสร้างไม้หลังคา
ซ้อนชั้นตามรูปแบบดั้งเดิมของสถาปัตยกรรมไทลื้อทั่วไป

งานศิลปกรรมที่สำคัญและโดดเด่นของไทยลื้อ

ในส่วนของงานศิลปกรรมที่แสดงความโดดเด่น สวยงาม และ
เป็นที่รู้จักโดยทั่วไปของจังหวัดน่าน คือ ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์
เป็นภาพจิตรกรรมที่แสดงวิถีชีวิตของชาวไทลื้อได้ดีที่สุด เช่น มีภาพการทอผ้า
การแต่งกาย การดำเนินชีวิตประจำวัน ฯลฯ

ภาพที่ 13 ภาพวัดภูมินทร์และภาพ จิตรกรรมฝาผนังจังหวัดน่าน

ภาพที่ 14 ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน

ในภาพจิตรกรรมฝาผนังดังกล่าว นอกจากจะแสดงสภาพความเป็นอยู่ของชาวไทลื้อแล้ว ยังแสดงถึงลักษณะของงานหัตถกรรมให้เห็นอยู่ด้วย เช่น ในภาพที่มีการหอบสัมภาระต่างๆ พบว่าลักษณะของงานจักสานที่เป็นกระบุง หรือตะกร้าต่างๆ เป็นลักษณะที่ทำจากเครื่องรัก เนื่องจากมีสีดำให้เห็นภายในงานจักสานนั้นๆ

กิจกรรมของชาวไทลื้อที่หน่วยงานรัฐบาลส่งเสริม

จากการสำรวจ พบว่า ตามจังหวัดต่างๆ ในแถบภาคเหนือ ได้พยายามสืบสานและรื้อฟื้นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวไทลื้อไว้ เช่น การจัดกิจกรรมไทลื้อโลก “งานสืบสานตำนานไทลื้อโลก” จังหวัดพะเยา และจังหวัดอื่นๆ ก็มีการจัดกิจกรรมในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือจะเน้นที่เครื่องแต่งกายอันเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าต่างๆ ที่อยู่ในประเทศไทยหลากหลายเผ่า ทั้งชนเผ่ากะเหรี่ยง ม้ง มูเซอ จีนฮ่อ อาข่า ไทยใหญ่ และอีกมากมายหลายชนเผ่า ซึ่งต่างก็มีความเป็นมา ความเป็นอยู่และเอกลักษณ์ของแต่ละเผ่าที่ต่างกัน “ไทลื้อ” ก็เป็นอีกชนเผ่าหนึ่งที่มีถิ่นอาศัยอยู่ในประเทศไทยเหมือนกับชนเผ่าอื่นๆ แต่ชุมชนชาวไทลื้อถือเป็นชุมชนที่เข้มแข็งมีการรวมกลุ่มกันจัดกิจกรรมเพื่อกระชับความสัมพันธ์ในชุมชนอยู่อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าว ถือเป็นกิจกรรมในระดับโลกเลยทีเดียว คือ “งานสืบสานตำนานไทลื้อโลก” อันเป็นสิ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของไทลื้อในแง่มุมต่างๆ ได้ชัดเจนทีเดียว

การฟื้นฟูวัฒนธรรมไทลื้อของจังหวัดน่าน

จากการสนทนากับ พระครูพิบูลย์นันทวิทย์ เจ้าคณะตำบลเปือเจ้าอาวาสวัดหนองแดง อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน (28 ธันวาคม 2551) เรื่องการฟื้นฟูวัฒนธรรมไทลื้อมาสู่เยาวชนของชุมชน เป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก เนื่องจากกระแสวัฒนธรรมตะวันตกและความเจริญต่างๆ เข้ามาค่อนข้างรวดเร็ว วัฒนธรรมเดิมจึงถูกกลืนและผสมผสานเป็นวัฒนธรรมใหม่ไปในที่สุด

ภาพที่ 15 สถาปัตยกรรมไทลื้อวัดหนองแดง

เป็นสถานที่จัดกิจกรรมสำหรับชาวบ้านเพื่อฟื้นฟูเอกลักษณ์ล้านนา

ดังนั้น พระครูพิบูลย์นันทวิทย์ จึงได้ตั้งกองทุนหมู่บ้านขึ้น เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพของชาวไทลื้อ เช่น กลุ่มจักสาน กลุ่มอาหาร โดยมุ่งเน้นสร้างความสามัคคี จนได้รับเลือกให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง ในโครงการดังกล่าว มีการจัดกิจกรรมต่างๆ มากมายขึ้น โดยแต่ละโครงการจะเน้นที่การฟื้นฟูเอกลักษณ์และสร้างความสามัคคีให้มากที่สุด ดังนี้

1. โครงการ “บ้านชุ่ม เมืองเย็น” มีวัตถุประสงค์เพื่อคืนความเป็นวิถีชีวิตของไทลื้อในอดีตกลับมา
2. โครงการ “เผ่าระวังทางวัฒนธรรม” ทำหน้าที่ดูแลใช้สื่อต่างๆ เช่น การใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้ชุมชนรับรู้ข่าวสารก้าวทันโลก ฯลฯ
3. การฟื้นฟูดนตรีไทลื้อ โดยเปิดสอนเริ่มแรกที่โรงเรียนภายในวัด (โรงเรียนวัดหนองแดง) และจัดให้เป็นวิชาเลือก ต่อมาเมื่อมีคนสนใจมากขึ้น

จึงเริ่มอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยจัดให้มีวงดนตรีออกแสดง
หารายได้ตามงานต่างๆ ทั้งในและนอกอำเภอ

จากการสนทนากับพระครูพิบูลย์นันทวิทย์ ในครั้งนี้ ทำให้ได้รู้จัก
กับทายาทไทลื้อคนสุดท้ายของหมู่บ้านคือ นายต๊ะ หน่อท้าว อายุ 80 ปี และ
กลุ่มผู้ทำการศึกษาไทลื้อจึงถือโอกาสเข้าสัมภาษณ์ พูดคุย กับนายต๊ะโดยตรง
ทำให้ทราบว่า เป็นผู้ที่มีความชำนาญในการจักสานและแกะสลักพระพุทธรูป
จากไม้สักเป็นอย่างมาก (สัมภาษณ์ นายต๊ะ หน่อท้าว, 28 ธันวาคม 2551)

ดังนั้นในการศึกษาคครั้งนี้ จึงถือเป็นความโชคดีที่ได้รู้จักกับชาวไทลื้อ
คนสุดท้ายที่ยังรักษารูปแบบวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของไทลื้อแบบดั้งเดิมไว้ และ
ถือเป็นบ้านไทลื้อหลังสุดท้ายที่อยู่ในสภาพแวดล้อมของวัฒนธรรมแบบใหม่ โดย
นายต๊ะให้เหตุผลเพียงแค่ว่า “ไม่มีเงินในการสร้างบ้านใหม่ทดแทนบ้านหลังเก่า”
แม้ นายต๊ะจะพูดออกมาด้วยความน้อยใจในตัวเองแต่มันคือความภาคภูมิใจของ
ผู้สัมภาษณ์เป็นอย่างยิ่งที่ได้ข้อมูลและรูปภาพมาเผยแพร่ในครั้งนี้นี่ก่อนที่จะไม่มี
โอกาสได้เห็นสภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยอย่างแท้จริงของชาวไทลื้อ โดยที่มีใช้
เป็นการจัดการสภาพให้มีขึ้นตามโครงการต่างๆ ที่กำลังเป็นที่นิยมกันในการ
พัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว ในขณะนี้

ภาพที่ 16 นายต๊ะ หน่อท้าว

ไทลื้อคนสุดท้ายของหมู่บ้านหนองแดง กับสภาพบ้านอาศัยปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

สร้อยดี อ่องสกุล. (2539) **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์
พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

แสง มาละแซม, (2539) **คนของย้ายแผ่นดิน**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.

ทวี สว่างปัญญางกูร. (2527) **ตำนานเมืองยอง**. เชียงใหม่ : ทรัพย์การพิมพ์.

ทวี สว่างปัญญางกูร. (2529) **ตำนานเมืองเชียงตุง**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่.

มูลนิธิกระจกเงา. (2551) **ไทยลื้อ**. วันที่สืบค้น 1 สิงหาคม 2551. จาก www.tobethai.org.

ลมูล จันทน์หอม. (2536) **วรรณกรรมท้องถิ่นล้านนา**. พิมพ์ลักษณ์ : เชียงใหม่.
ตะ หน่อท้าว. (2551) **ชาวไทลื้อในหมู่บ้านหนองแดง จังหวัดน่าน**. สัมภาษณ์,
28 ธันวาคม 2551.

บุญ ยากับ. (2551) **ผู้ดูแลวัดหนองบัว อำเภอปัว จังหวัดน่าน**. สัมภาษณ์, 20
ธันวาคม 2551.

พระครูพิบูลย์นันทวิทย์. **เจ้าคณะตำบลเปือ เจ้าอาวาสวัดหนองแดง อำเภอ
เชียงกลาง จังหวัดน่าน**. สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2551.

วิกิพีเดีย. (2551) **ไทลื้อ**. วันที่สืบค้น 1 สิงหาคม 2551. จาก <http://th.wikipedia.org/wiki>.